

Невен Исаиловић*

Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА КРАЉА СТЈЕПАНА ОСТОЈИЋА ДУБРОВНИКУ КОЈОМ ПОТВРЂУЈЕ ПОВЕЉЕ СВОЈИХ ПРЕТХОДНИКА

Звечај, 5. март 1419.

Сажетак: Рад представља критичко издање повеље босанског краља Стјепана Остојића којом су Дубровчанима потврђене повластице и уговори које су имали са претходним босанским владарима, а пре свега са краљем Твртком I (1378) и краљем Остојом (1399, 1409), оцем и непосредним претходником краља Стјепана Остојића. Дубровачка петиција дошла је, у редовној процедури, након смене на босанском престолу (у јесен 1418), али су издавању повеље претходили затегнути односи новог краља и Дубровчана, а преговори су се одужили због турске опасности и краљевих неочекиваних захтева. Анализом формулара ове повеље долази се до изразито значајних сазнања, имајући у виду да се ради о првом документу уговорно-повластичног типа који је закључен између Босне и Дубровника према обрасцу који је иначе био намењен даровницама издаваним дестинатарима из босанске државе. Рад садржи преглед историјских околности настанка исправе, њен опис, текст и превод на модерни српски језик, преглед дипломатичких особености и појмовнике.

Кључне речи: краљ Стјепан Остојић, краљица Кујава, дијак Владић, Босна, Дубровник, Звечај, XV век, повеља, дипломатика.

Услед недостатка извора, није познато када је тачно умро краљ Остоја. Његове активности све су се мање бележиле почев од прве трећине 1418. године, па се спекулисало да је умро крајем марта или почетком априла, у септембру и у новембру. Прикупљањем података из Дубровачког архива, може се ипак утврдити да је умро после краја августа, а пре средине октобра, вероватно у септембру како је утврдио Сима Ћирковић.¹ У тренутку његове смрти, у Босни је владала завада

* Ел. пошта: neven.isailovic@gmail.com

¹ В. Ћоровић, *Историја Босне I*, Београд 1940, 420; *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1942, 451–453 (М. Perojević); С. Ћирковић, *Историја Босне*, 246; Р. Živković, *Tvrtko II Tvrtković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981, 76.

започета убиством кнеза Павла Радиновића 1415. године, праћена бројним престојавањима на политичкој сцени краљевине. Остоја је, најкасније у априлу 1416. године, одагнао своју другу супругу Кујаву, блиску рођаку властеле Павловића, и оженио се Јеленом Нелипчић, удовицом херцега Хрвоја Вукчића, добивши преко ње не мали део Хрвојевих поседа.² Његово савезништво са Сандаљем Хранићем и Златоносовићима било је привременог карактера, а турски притисак на одговорне за убиство кнеза Павла и османска помоћ Петру Павловићу приморали су Остоју да промени своје политичко усмерење 1417. године и да се поново удружи са Павловићима, који су успели да преотму Сандаљу његов део Конавала. Остојини чешћи боравци на југу земље пред крај његове владавине сведоче, између осталог, и о наставку борби у Босни.³

Након Остојине смрти, на власт је, вероватно одлуком сабора састављеног од велможа лојалних покојном краљу, дошао његов син Стјепан (Стипан) Остојић, Кујавин син. Како су Павловићи били најјача властела која је подржавала новог владара, а Косаче и Златоносовићи су се држали непријатељски према њему, могло се очекивати да се бивша краљица, а нова краљица-мајка Кујава, врати на политичку сцену. Њена моћ потицала је и од чињенице да је била мајка новог краља и да је припадала утицајној породици Павловића.⁴ Јелена Нелипчић, која се раније током 1418. изборила да наследство Хрвојево куће и поседа у Дубровнику, нашла се у тешком положају и, у једном тренутку пре јула 1419. године, завршила је у затвору. Од када тачно датира њено заточеништво није познато, а њега су могли узроковати и нетрпељивост и жеља да се узурпирају њени поседи у самој Босни.⁵

² С. Ћирковић, *Историја Босне*, 242–245; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača* (= *Sandalj Hranić*), Sarajevo 2009, 202–217. Више о Јелени Нелипчић у: D. Lovrenović, *Jelena Nelipčić, splitska vojvotkinja i bosanska kraljica*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest FFZG 20 (1987) 183–193.

³ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 245–247; Р. Živković, *Tvrtko II*, 71–76; Е. Kurtović, *Sudbina Pavlovića u odnosima Bosne i Osmanlija*, Пад Босанског краљевства 1463. године, ур. Н. Исаиловић, Београд – Сарајево – Бања Лука 2015, 13–18.

⁴ В. Поровић, *Историја Босне I*, 421; Р. Živković, *Tvrtko II*, 76–77. Више о краљици Кујави у просопографском лексикону у завршном делу овог рада.

⁵ Državni arhiv u Dubrovniku (= DAD), Acta Minoris consilii (= Cons. Minus) II, f. 73, 11. VII 1419; N. Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle*, vol. II, Paris 1899, 173; D. Lovrenović, *Jelena Nelipčić*, 190–192; С. Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића Хрватинића у Дубровнику*, ИЧ 56 (2008) 357–361.

Од првих контаката Дубровчана са новим босанским краљем уз њега се помиње и неименована краљица. Стјепан није био ожењен, а свакако се не ради о Јелени Нелипчић, већ о његовој мајци Кујави. Чињеница да се она готово неизоставно помиње уз Стјепана у одлукама дубровачких већа, иако се назива краљицом а не краљицом-мајком, сведочи о томе да јој се придавала изразита важност у новој политичкој констелацији. То је потврђено и у тексту краљевих повеља, у којима се помиње саветовање са мајком и велможама, а краљева мајка се и заклињала са Стјепаном Остојићем.⁶ Важну улогу на Стјепановом двору играо је и некадашњи протовестијар Хрвоја Вукчића, Михаило Кабужић, премда то извори бележе тек у јануару 1419. године. Како је Кабужић постао најближи саветник новог краља није познато, али је извесно да је овај дубровачки племић показивао велику нетрпељивост према својој домовини и према Јелени Нелипчић с којом се морао блиско познавати из времена када је служио Хрвоју. Кабужићев утицај изазивао је зазор велможа у Остојићевом кругу, што се посебно појачало након спорова са Дубровником у зиму 1418/1419. године.⁷

Паралелно са променом на босанском престолу, дошло је и до крупних промена у односу снага великаша. Крајем септембра 1418. Дубровчани су забележили турски упад у Босну. Иако нису навели више података, чини се да су османске трупе промениле своје опредељење, те напустиле Павловиће и помогле њиховом противнику Сандаљу Хранићу да поврати снагу и свој део Конавала до краја 1418. године. Павловићи нису хтели да се замере Турцима, па је у том периоду, чини се, дошло до привременог примирја између Павловића и Косача, премда је међусобно неповерење свакако и даље владало.⁸ Страх од Турака истрајавао је током јесени. Повративши свој положај у Конавлима, Сандаљ је започео преговоре са Дубровчанима о њиховој продаји, који су се одвијали готово истовремено са преговорима

⁶ Љ. Стојановић, *Повеље и тисма* I–I, 554–562.

⁷ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 246–247; Н. Исаиловић, *Михаило Кабужић, дубровачки одметник – босански дипломата*, ИЧ 56 (2008) 389–406, посебно стр. 398–403; исти, *Записници са суђења Михаилу Кабужићу*, Мешовита грађа (Miscellanea) 29 (2008) 7–29.

⁸ DAD, Acta Consilii rogatorum (= Cons. Rog.) I, f. 137, 20. IX 1418; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 165; E. Kurtović, *Sandalj Hranic*, 216–217, 221.

Дубровника са Стјепаном Остојићем о потврди старих привилегија.⁹ Паралелни процеси који су могли утицати један на други налагали су Дубровчанима да буду опрезни. Опрезност, као и турско присуство, одлагали су посланичке мисије дуже него што је иначе било уобичајено.

Премда је у књигама одлука дубровачких већа сачувано доста података о посланству Дубровачке општине новом босанском краљу и краљици Кујави, они нису превише информативни, па нуде поуздане податке превасходно за хронологију догађаја. Па опет, неки додатни закључци могу се извести или барем претпоставити. Дана 15. октобра 1418. Веће умољених (дубровачки сенат) одложило је одговор на Сандаљево писмо, а 19. октобра је одлагање продужено за додатних осам дана. Истога дана је иницирано и посланство босанском краљу и краљици, тачније Стјепану и Кујави. Предлог је био да се пошаљу двојица посланика са даром од 500 дуката, а избор личности је, према обичају, отишао на Велико веће, које је 22. октобра потврдило предлоге Већа умољених и за посланике изабрало Марина Јакетиног Гундулића и Николу Матовог Журговића (Ђурђевића). Обојица су прихватила именовање 25. октобра. Велико веће је поред дара за босанског краља и краљицу од 500 дуката, одобрило и друге трошкове за посланичку мисију (обезбеђени су: плата од 150 перпера за посланике за додатним средствима ако им се мисија продужи на више од два месеца, затим дневнице, 14 коња, 12 слугу у пратњи, те средства за накнаде и исхрану слугу).¹⁰ Веће умољених је 26. октобра одложило слање посланства док се не чују вести о Турцима који су у Босни. Истог дана је поново одложен и одговор Сандаљу, па је тек 31. октобра одлучено да му се одговори и да се упути посланство које ће чинити један племић са даром од 150 дуката, а о чему ће даље одлучивати Велико веће. Извесно је да се радило о питању Конавала, иако то у том тренутку није експлицитно потврђено. Истог дана је поново одложена расправа о посланству у Босну, а отворено је питање коња за ту мисију.¹¹ Велико веће је 3. новембра ипак изабрало два, а не једног посланика Сандаљу (Николина Гундулића и Клемента Растића), а 8. новембра је Веће

⁹ DAD, Cons. Rog. II, f. 3^v-7, 15. X – 26. XI 1418; E. Kurtović, *Sandalj Hranić*, 221–225. Више о конавоском питању у раду Александра Крстића у овој свесци *Грађе о прошлости Босне*.

¹⁰ DAD, Cons. Rog. II, f. 3^v-4, 15–19. X 1418; DAD, Acta Maioris consilii (= Cons. Maius) I, f. 126–127^v, 22. X 1418; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 165–166.

¹¹ DAD, Cons. Rog. II, f. 4^v-5^v, 26–31. X 1418.

умољених на кнеза и Мало веће пренело дужност да осмисле одговор Сандаљу.¹²

Дана 16. новембра у Већу умољених је одлучено да се прво упуту посланство краљу Босне, а тек затим Сандаљу. Пет дана касније, издат је налог да посланици крену у Босну након што Мало веће организује набавку дарова за босанског краља и краљицу у тканинама. Допуштено је да се у ту дипломатску мисију поведу још два додатна коња, али о трошку посланика, а не Општине.¹³ Мало веће се од 17. до 26. новембра интензивно бавило припремама за реализацију посланства, претежно се бавећи набавком коња и обезбеђивањем трошкова за њих и слуге. Последњег дана у наведеном периоду набављене су тканине, односно платна за дар – три фирентинска и пет млетачких, а дато је упутство и како да се потроши преостали новац. Оквирно у исто време, у Дубровнику се појавио посланик босанског краља ради потраживања светодмитарског (српског) дохотка, који му, међутим, није могао бити исплаћен без потврде привилегија.¹⁴ Веће умољених је 26. новембра одлучило да се посланство у Босну реализује према ранијем плану, без одлагања због доласка краљевог човека. Конкретан одговор том посланику пребачен је на Мало веће, а његово даривање на Велико веће, које му је 28. новембра дало 50 перпера.¹⁵

Дубровачко посланство није, међутим, одмах кренуло за Босну. Деветог и десетог децембра Мало веће и Веће умољених расправљали су о упутству за посланике у Босну и именовали три официјала да га саставе – Алојзија (Алвиза) Гучетића, Андрију Вучетића и Матију Градића, са роком од неколико предстојећих дана. Истог дана Мало веће је службенике задужене за куповину тканина за даривање босанског краља и краљице упутило како да потроше остатак новца предвиђеног за те сврхе. Посланици су 16. и 17. децембра добили допуштење Малог већа за додатне издатке и налог да спакују купљене тканине.¹⁶ У Малом већу се даље није расправљало о овом посланству

¹² DAD, Cons. Maius I, f. 131'–132', 3. XI 1418; DAD, Cons. Rog. II, f. 6, 8. XI 1418; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 165–166.

¹³ DAD, Cons. Rog. II, f. 6', 16–21. XI 1418.

¹⁴ DAD, Cons. Minus II, f. 23–25', 17–26. XI 1418; DAD, Cons. Rog. II, f. 7, 26. XI 1418; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 165.

¹⁵ DAD, Cons. Rog. II, f. 7, 26. XI 1418; DAD, Cons. Maius I, f. 134, 28. XI 1418; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 165–166.

¹⁶ DAD, Cons. Rog. II, f. 8, 10. XII 1418; DAD, Cons. Minus II, f. 27–28', 9–17. XII 1418.

пре његовог одласка из Дубровника, већ се од 22. децембра 1418. па све до краја јануара 1419. фокус одлука пренео на посланство код Сандаља везано за питање Конавала.¹⁷ Са друге стране, Веће умољених је 10. децембра 1418. са 19 гласова „за“ и 13 „против“ одлучило да посланство крене чим добије упутство. Четири дана касније, посланици још нису били кренули, па им је запређено казном од 100 перпера ако не пођу из града до понедељка, а 16. децембра је тај рок померен до среде, 21. децембра. Готово је извесно да је посланство до тог дана и кренуло у Босну, више од два месеца након што је одлучено да се оно упути краљу и краљици Босне.¹⁸

Све до 30. јануара 1419. вести о раду овог посланства замиру у одлукама сва три већа Дубровачке општине. У међувремену су се водили интензивни преговори са Сандаљем Хранићем коме је посланство упућено средином јануара, али и са војводом Петром Павловићем, око продаје Конавала Дубровчанима. Петров посланик Браило Тезаловић боравио је у Дубровнику почев од око 10. јануара, износећи молбе и захтеве свог господара.¹⁹ Крајем јануара 1419. Дубровчани су допустили Гргуру Вукосалићу Николићу да се са породицом склони у Стон, што значи да су у Хуму биле нередовне околности.²⁰ Док су преговори са Сандаљем о Конавлима напредовали, а са Павловићима западали у проблеме, вести из Босне стигле су тек 30. јануара, када је пристигло писмо дубровачких посланика који су били код босанског краља и краљице. Веће умољених је тог дана, као и 1. фебруара, одлучило да до 4. фебруара одложи расправу о одговору на то писмо, јер је решавало питања везана за молбе Сандаљевих посланика који су боравили у Дубровнику крајем јануара. Четвртог фебруара одлука је одложена до 7. фебруара, али је издат налог да се именују три племића-официјала да саставе нацрт одговора који ће бити разматран. У Малом већу су за тај задатак именовани исти они који су писали и упутства посланицима у децембру – Алојзије Гучетић, Андрија Вучетић и Матија Градић. Исти ти официјали су задужени и за одложени одговор

¹⁷ DAD, Cons. Minus II, f. 29–40, 22. XII 1418. – 28. I 1419.

¹⁸ DAD, Cons. Rog. II, f. 8–8°, 10–16. XII 1418.

¹⁹ DAD, Cons. Rog. II, f. 9°–11°, 13–13°, 10–30. I 1419; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 170–171, 173; E. Kurtović, *Sandalj Hranić*, 222–223. Видети и нап. 17.

²⁰ DAD, Cons. Rog. II, f. 12–12°, 13°, 24–30. I 1419; DAD, Cons. Minus II, 40°, 30. I 1419; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 173. Гргуру тада није исплаћен затражени могориш.

дубровачких посланика Сандаљу.²¹ Вести из наредних дана дају јасније назнаке да су дубровачки посланици у Босни наишли на потешкоће.

Дана 13. фебруара Веће умољених је затражило од Малог већа да именује тројицу нових официјала да саставе одговор краљу Босне поводом његових захтева везаних за Хрвојеве поседе у Дубровнику, да покрену поступак против Михаила Кабужића и да утврде процедуру поступања против њега. Мало веће је за тај посао изабрало Николу Пуцића, Алојзија Гучетића и Марина Шимуновог Растића. Њихов предлог је већ 15. фебруара дошао на разматрање Већа умољених, које је одлучивање о Кабужићу ипак одложило до пристизања нових вести од посланика из Босне. Посланичка мисија Гундулића и Журговића се толико одужила, да су се током фебруара морала решавати њихова финансијска питања.²² У међувремену су забележене и вести о утврђивању Стона.²³ Тек почетком марта, непосредно пре издавања потврдне повеље краља Стјепана Остојића Дубровнику, у већима се поново расправљало о овом посланству. Наиме, 4. марта је одложен одговор посланицима у Босни до повратка раније послатих курира.²⁴ Чини се да је издавање повеље које ће се десити дан касније, а о коме ће Дубровчани сазнати тек након неколико дана, дошло као неочекивано олакшање. Међутим, два посланика су се још неко време задржала у Босни, јер се после регулисања повластица отворило питање закупа дријевске царине.

Веће умољених 18. марта 1419. одложило је одлуку о закупу царине у Дријевима, а 23. марта три официјала су именована да изнесу предлог по том питању. Предлог је, међутим, 27. марта скинут са дневног реда до повратка посланика из Босне, јер су, након проблема са потврдом привилегија, дубровачке власти биле подозриве према младом босанском владару. Посланици су се вратили неколико дана касније, а 3. априла, једногласном одлуком Већа умољених, коначно су ослобођени посланичке дужности, уз захвалност. Истога дана одлучено је да се процес против Михаила Кабужића одложи до прве суботе по Ускрсу, а да се на Велико веће упути предлог одлуке о закупу дријевске

²¹ DAD, Cons. Rog. II, f. 13, 14–15, 30. I – 7. II 1419; DAD, Cons. Minus II, f. 41, 4. II 1419; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 173.

²² DAD, Cons. Rog. II, f. 15'–16, 13–15. II 1419; DAD, Cons. Minus II, f. 43', 45, 47', 14–27. II 1419; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 173.

²³ DAD, Cons. Minus II, f. 44, 17. II 1419.

²⁴ DAD, Cons. Rog. II, f. 16', 4. III 1419. Посланство Сандаљу је своју мисију завршило 23. фебруара.

царине. Следећег дана је одлучено да се именују официјали који ће се старати око процедуре закупа.²⁵ На ред је ускоро дошао и случај Кабужић. С тиме у вези, 6. априла је одлучено да се одговори војводи Павлу Радивојевићу да ће му бити послат један дубровачки посланик. Истог дана је утврђено да ће се закуп царине регулисати када босански краљ дође у Бишће, те је наложено да се поступа са опрезом. Петар Бунић је, 8. априла, изабран за посланика Радивојевићима и за то је добио накнаду од 40 перпера, а за дар војводи Павлу средства од 20 перпера. Малом већу је речено да осмисли упутство и да се у њему обавезно нађе и питање дријевске царине. Мисија је реализована 14. априла, а Бунић је 20. априла ослобођен посланичке дужности. Два дана касније донета је одлука да се покрене процес против Михаила Кабужића. Веће умољених донело је 17. априла одлуку да се утврди износ закупа царине, а на Велико веће пренесено је формирање новог посланства краљу Босне тим поводом, са двојицом посланика. Три дана касније, одлучено је да се прими само Сандаљева половина Конавала, али уз сагласност краља Босне. Ново посланство босанском краљу, са накнадом од 50 перпера, бирано је у Великом већу 18. априла, али се након одбијања неколико кандидата, процес завршио тек 22. априла, када је првоизабрани Петар Лукаревић за колегу добио Петра Бунића.²⁶

Процес против Кабужића формално је отворен 22. априла читањем прикупљених доказа против њега. Истог дана је донета одлука да му се суди за дела за која је предвиђена смртна казна. Три официјала – Андрија Вучетић, Михаило Растић и Јуније Журговић – добила су 24. априла мандат да се старају о овом поступку. На располагање им је дато 1.000 дуката, на рачун Општине. Мандат им је трајао до краја децембра, а одбијање овог именовања било је забрањено.²⁷ Истог дана је формирана комисија за састављање упутства за дубровачко посланство босанском краљу који ће се налазити у Бишћу. Посланство је морало да крене до 27. априла. Међутим, тек 29. априла Мало веће регулисало је упутство за посланство и наложило је да се као дар краљу пошаљу у Неретву два чамца са рибом. Првог

²⁵ DAD, Cons. Rog. II, f. 18, 19–21, 18. III – 4. IV 1419; Cons. Minus II, f. 54, 55–55', 3–6. IV 1419; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 173.

²⁶ DAD, Cons. Rog. II, f. 21–21', 22'–24', 6–22. IV 1419; Cons. Maius I, f. 148'–150, 18–22. IV 1419; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 171–173; E. Kurtović, *Sandalj Hranić*, 223–225.

²⁷ DAD, Cons. Rog. II, f. 24–25, 22–24. IV 1419; DAD, Lamenti politici II, f. 326–327', 21–22. IV 1419; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 171–173.

маја је Веће умољених донело одлуку да се краљу Босне исплати трибут. Посланство је одмах затим пошло из Дубровника, а процес покренут у октобру 1418. коначно је завршен.²⁸ Краљ је 6. маја именовao Теодора Проданелића за прокуратора дужног да се стара о његовој имовини у Дубровнику.²⁹ Следећих дана је фокус поново прешао на питање Конавала, али се од одлуке да се тражи сагласност босанског краља одустало, па је посланицима у Бишћу 11. маја наложено да се врате у Дубровник. Шест дана касније, посланици Лукаревић и Бунинић су награђени за своју службу.³⁰ До нормализације односа са босанским краљем ипак је дошло, пошто је његовом посланику почетком јуна допуштена куповина шалитре.³¹ У другој половини године, односи Босне (па тако и босанског краља) и Дубровника били су одређени примарно конавоским питањем.³²

Нажалост, упутства која се помињу у одлукама већа нису сачувана у серији *Lettere e commissioni di Levante*. Нема никаквог трага ни о нацртима повеље, а може се са доста сигурности рећи да они нису ни размењивани у преговорима које је пратило пуно одлагања и доста непријатности. Познато је да су дубровачки посланици са собом донели старе повластице босанских владара (готово сигурно у препису), као и да их је Михаило Кабужић сматрао спорним.³³ Ако је преговора о садржају било, они су се водили само са дубровачким посланицима. Посланици јесу слали дописе својој влади, али не и нацрте повеље, јер нема трага да се о томе већало.³⁴ Да се радило о нередовној процедури сведочи и чињеница да се формулар донекле разликује од ранијих повластица босанских краљева Дубровнику, као

²⁸ DAD, Cons. Rog. II, f. 25', 24. IV 1419, f. 26', 1. V 1419; DAD, Cons. Minus II, f. 56', 58–58', 29. IV 1419.

²⁹ DAD, Cons. Minus II, f. 60', 6. V 1419.

³⁰ DAD, Cons. Rog. II, f. 28'–30, 31, 8–17. V 1419; DAD, Cons. Minus II, 62', 18. V 1419; N. Iorga, *Notes et extraits II*, 173; E. Kurtović, *Sandalj Hranić*, 223–224.

³¹ DAD, Cons. Rog. II, f. 34, 3. VI 1419; N. Iorga, *Notes et extraits II*, 173.

³² С. Ћирковић, *Историја Босне*, 247–248; P. Živković, *Tvrtko II*, 77–78; E. Kurtović, *Sandalj Hranić*, 224–234; Више о томе у раду А. Крстића у овој свесци ГПБ.

³³ Н. Исаиловић, *Записници*, 8–9, 12–20.

³⁴ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици: XX Састављање повеља*, Глас СКА 157 (1933) 174–176, 203–210, 212–216; исти, *Студије: XXI Писање повеља*, Глас СКА 157 (1933) 223, 228–232, 244–249; *ЛССВ*, 154–157 (С. Ћирковић); Ђ. Бубало, *Писана реч у српском средњем веку*, Београд 2009, 108, 185–214, 258–260; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 156, 160–165 (докторска дисертација у рукопису).

и да су дубровачке власти на неки начин биле изненађене повољним решењем ситуације и пожељним исходом дуге посланичке мисије.³⁵

Шта је био проблем са потврдом дубровачких привилегија који се само назире из одлука већа? О томе је већ начелно писано у ранијој, а детаљно у скорашњој историографији, па ће овде бити донети само основни подаци.³⁶ Појединости откривају записници са суђења Михаилу Кабужићу од 22. априла 1419. године. Наиме, сведоци у процесу, посланици Гундулић и Журговић, изјавили су да су током јануара 1419. боравили у Подвисоком, а затим у фрањевачком манастиру у Сутјесци, те да их је на свим тим локацијама редовно посећивао Михаило Кабужић, у пратњи различитих великаша (поменути су конкретно Радосав Владимирић и Влатко Добричевић), те да им је љутито пребацивао бројне ствари. Рекао је да су раније повеље које су донели као модел за потврду неисправне и да такве повеље никада нису издате, да краљ нема никакве приходе од 36 села која Дубровчани држе у Новим земљама (Сланском приморју), те да Остојић потражује имовину Хрвоја Вукчића у Дубровнику. На коментар посланика да су Остоја и Хрвоје дали Сланско приморје Дубровчанима, а да Хрвојеви поседи припадају његовим наследницима, Кабужић је осорно одговорио да је то имовина босанског краља и да Јелена Нелипчић не може бити „боља од краља“. Гундулић и Журговић су такође изјавили да су им босански великаши у потаји признавали да су несрећни што „тај ваш ђаво Кабужић“ има веће поверење Стјепана Остојића него они. Такође је наведено да је, у одсуству Кабужића, млади краљ био много спремнији за разговор и да није инсистирао на горе назначеним захтевима. Нове оптужбе против Кабужића изнео је и војвода Павле Радивојевић у разговору са дубровачким послаником Петром Бунићем. Он је рекао да, због греха босанске властеле, краљ више верује Кабужићу који је ишао толико далеко да је предлагао краљу Босне да заузме Стон и Стонски рат јер, наводно, није добро утврђен. Војвода Павле је изјавио да је од такве намере одговарао краља. Због свега изнетог, Кабужићу је претила смртна казна која, међутим, никада није реализована.³⁷ Једино што је Остојић заиста тражио од Дубровника јесте била Хрвојева имовина. Упркос томе што је тај захтев одбијен половином фебруара, он је, као што се може утврдити, 5. марта 1419.

³⁵ Више о питању формулара у одељку о дипломатичким особеностима повеље.

³⁶ Р. Živković, *Tvrtko II*, 76–77; Н. Исаиловић, *Михаило Кабужић*, 398–404; исти, *Записници*, 7–29.

³⁷ Н. Исаиловић, *Михаило Кабужић*, 399–401; исти, *Записници*, 15–24.

издао повељу уобичајеног диспозитивног садржаја, која се овде приређује.³⁸

И Твртко II је 1421. године покушао да се домогне Хрвојеве имовине у Дубровнику, али је одбијен.³⁹ Међутим, то једнократно потраживање није изазвало велике дипломатске трзавице као што је то био случај почетком 1419. године. У марту 1423. Дубровчани су констатовали да је Јелена Нелипчић, која је била заточена најкасније од јула 1419. године, мртва, вероватно убијена више од годину дана пре тога, а права на Хрвојеву кућу и поседе у Дубровнику била су пренета на његове унуке – Катарину, удату за Твртка Боровинића, и Доротеју, удату за Шимуна Кладушког, а касније за Ивана Брезовичког.⁴⁰

Опис повеље

Документ је сачуван у оригиналу који се чува у Државном архиву у Дубровнику у фонду *Diplomata et acta* (HR–DADU 7.3.3). Ново сигнирање тог фонда је у току, а за текуће сигнатуре повеље користе се тзв. бечки број 1050 (нумерација из Бечког архива) и Ђурлицина сигнатура – *Povelje i akta XV. stoljeća br. 223*. Исправа је сачувана и у препису који је између 1430. и 1455. сачинио канцелар Никша Звијездић, у архивској књизи *Liber privilegiorum*, познатијој под колоквијалним називом *Codex Ragusinus* (на стр. 46–46'). Повеља се приређује на основу снимка оригинала начињеног 2010. године у Дубровнику.⁴¹

Детаљан опис повеље дао је Грегор Чремошник у свом познатом раду о спољашњим обележјима босанских и хумских повеља и писама.⁴² Стога ћемо овде донети само неке важније податке. Повеља

³⁸ DAD, Cons. Rog. II, f. 15'–16, 13–15. II 1419; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 554–557.

³⁹ P. Živković, *Tvrtko II*, 135–136; С. Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића*, 360.

⁴⁰ J. Gelcich, L. Thallóczy, *Ragusa és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára (Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum Regno Hungariae)*, Budapest 1887, 288–289; *Poviest hrvatskih zemalja BiH*, 454, 460 (M. Perojević); D. Lovrenović, *Jelena Nelipčić*, 192; С. Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића*, 359–369; Н. Исаиловић, *Четири исправе о поседима Хрвоја Вукчића у Дубровнику*, Иницијал: часопис за средњовековне студије 5 (2017) 127–155.

⁴¹ Захваљујемо на љубазности и предусретљивости запосленима ове архивске установе.

⁴² G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka II. A Bosanske povelje*, GZM 4–5 (1949–1950) 168–169.

је писана на пергаменту италијанског начина израде, који је на предњој страни прилично бео и гладак, док је полеђина грубља и нешто тамнија. Ширина пергамента је 555 мм, а дужина 245 мм, искључујући плику која је неравна и чија је дужина 87–90 мм. Према оријентацији текста, исправа има облик положеног правоугаоника (текст је писан дуж шире стране).⁴³ Повеља је, када је била завршена, пресавијена по ширини на 100 мм одозго, а затим по дужини 220 мм с леве и 160 мм с десне стране. По дужини је затим направљен још један прегиб с леве стране, како би документ био правилно спакован. На полеђини је стога видљиво осам неједнаких поља. Повеља је добро очувана и нема битнијих оштећења.

Текст је написао дијак Владић у 22 прилично правилна и равна реда, уз поштовање маргина. Размаци између редова нису, међутим, увек равномерни, а у неколико случајева су пропуштене речи дописиване изнад, између редова. Документ је пре писања био линиран дуж редова, али су линије темељно обрисане, сем на простору који покрива затворена плика, где су сасвим видљиве. Маргине су прилично велике – текст започиње на око 57 мм од горње, на око 60 мм од леве и на око 70 мм од десне ивице документа. Само инвокациони крст пробија леву и горњу маргину. Боја мастила је сада сиво-плаветна, а њене изворне нијансе су вероватно биле интензивније (можда црне, можда модроплаве). Писмо је уставно, премда су слова *k* и *ч* доследно, а слово *t* повремено брзописног облика. Још нека слова би се могла назвати прелазним обликом из устава у брзопис или полууставом (нпр. *ж*). Графеме су различитих величина, али претежно ситне, искључујући *n* које писар необично повећава. Киноварних слова нема, као ни свечаног потписа на крају документа. Затворена плика покрива три последња реда текста. Нема никаквих назнака интерпункције. Инвокациони крст је једноставан и висок око 45 мм, а једини украс представља иницијално слово *B*, изведено од две испреpletене паралелне црте које на угловима праве кружне петљице. То се слово простире кроз првих шест редова текста и високо је око 32 мм. Изнад првог реда налази се низ од 17 потеза у облику хоризонтално положеног мајускулног латиничног слова *S*. Ти се знаци налазе на неједнаком међусобном растојању, али се може рећи да се ради о

⁴³ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1972, 14–17; G. Čremošnik, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju južnih Slovena*, Sarajevo 1976, 19–36.

релативно постојаном интервалу. Није јасно да ли је сврха тих знакова била украсна или се радило о затварању маргине за евентуалну промену садржаја. Три неправилна потеза пером иза последње реченице у повељи свакако су имала сврху „затварања текста“. Исте знаке, само раскошније, дијак Владић је унео и у своју другу сачувану исправу из 1421. године, која, међутим, има и киноварна слова и свечани потпис.⁴⁴

Рефлекс јата у тексту је претежно икавски, премда се на неким местима графема јата задржава. Владић користи и графему *к* и ђерв за означавање слова *ћ*, а језик којим пише је говорни, искључујући аренгу, која такође садржи одступања од ортографских стандарда. На неколико места реч **кРАЛЕВСТВО** пише се као **кРАЛЕВСТВО**. Срећу се и примери хаплографије (спајање идентичних суседних графема у једну, на пример **w_двора** уместо **wdь двора**) и једначења по звучности у писању, а не само изговору. Погрешке и необични облици означени су усклицицима у самом тексту повеље. Исправа се у самом документу назива листом и повељом (**сихъ нашихъ листихъ и повелахъ**), док се на старије документе реферише као на повеље, повеленија, записанија и писанија.⁴⁵

Висећи печат, који је свакако био воштан, данас није сачуван, а претпостављамо да се радило о великом печату краља Остоје који је Стјепан Остојић користио и на својој повељи Дубровчанима из децембра 1419. године.⁴⁶ На документу се сада налази само већи комад јарко црвене врпце. Према Чремошнику, за печатење су кроз основни слој пергаментa и плику начињена два неправилна ромбична прореза 65 мм изнад доњег руба повеље, на међусобном растојању од 18 мм. Кроз прорезе су провучене две врпце направљене од предених свилених конаца. На полеђини се оне укрштају тек на доњем рубу, а не предњој страни се међусобно обавијају три пута пре руба. Испод саста-

⁴⁴ Више о Владићу који је касније прешао у службу Твртка II и саставио његову потврдну повељу Дубровчанима из августа 1421. године, видети у: Г. Чремошник, *Bosanske i humske povelje*, 168–169, 173–176; П. Ђорђевић, *Историја српске ћирилице*, Београд 1990³, 132, 142, 155, 174; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 120–121, 198, 215, 262–263, 342, 382; П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II Твртковића Дубровнику којом потврђује повеље својих претходника*, ГПБ 11 (2018) 103–114.

⁴⁵ С. Станојевић, *Студије: XXII Називи повеља*, Глас СКА 161 (1934) 12–15; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 80, 259, 265, 275, 280–285, 287–289.

⁴⁶ Више о том печату: Г. Чремошник, *Bosanske i humske povelje*, 170–171; Р. Анђелић, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 36–38, tab. IX–X. Видети и рад А. Крстића у овој свесци ГПБ.

ва на доњем рубу исправе, сва четири крака творе плетеницу дужине 90 мм. Она је на крају растављена на појединачне конце, на месту где је печат откинут или врпца пресечена.⁴⁷

На предњој страни документа нема никаквих савремених, нити накнадних записа. На полеђини их, пак, има више. Сви су исписани вертикално у односу на доњи руб документа. У доњем, крајње левом сегменту полеђине налази се запис Никше Звијездића из времена када је преписивао повељу у *Codex Ragusinus*, у четири реда (потоња два су знатно блеђа од прва два), који гласи: *Confirmazion de Re Stefano de tute || le poveglie e patti || de 1419. || Registrata*. Испод тога се налази запис из времена преношења дубровачких докумената у Беч у XIX веку: *N. I del Pach. VI*. Бочно се налази знак који подсећа на велико латинично L, нејасног значења, вероватно такође из Звијездићевог времена. Поред њега је графитном оловком уписан број 1057, очито грешком. У сегменту у коме се налазе прорези за печатну врпцу графитном оловком је уписан број 1050, што је тачна бечка сигнатура. У доњем, крајње десном сегменту налази се Турличина сигнатура, коју је Чremoшник погрешно приписао Бечу: *№ 223 || an. 1419*. Поред ње се поново налази графитном оловком исписан број 1057.⁴⁸

Ранија издања

П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, 134–137, бр. 95; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 282–284, br. CCLXVI; E. Fermeđžin, *Acta Bosnae*, 106, br. DLXXX (регест); С. Новаковић, *Законски споменици*, 227–229, бр. LXXX (извод); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 554–557, бр. 579 (са назначеним разликама у препису у *Codex Ragusinus*, f. 46–46’); E. Mályusz, I. Borsa, *Zsigmondkori oklevéltár VII (1419–1420)*, Budapest 2001, 65, nr. 154 (регест); М. Вркочић, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2002, 219 (регест); isti, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2010², 306 (регест); isti, *Diplomatički zbornik srednjovjekovnih humskih i bosanskih isprava Dubrovniku*, Mostar 2011, 98–100, br. CX (латинична транслитерација, према Стојановићевом издању); *Codex diplomaticus regni Bosnae*.

⁴⁷ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 169; isti, *Studije*, 75–81, 91–117; P. Anđelić, *Srednjovekovni pečati*, 86–90.

⁴⁸ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 169. Видети и снимке повеље који су објављени у овом раду.

Confermatione & de' Stefano d. tur
le pour gl' & part
de 1719.
Passation
N 1 del. Rich VI

1000
1717
1000

Povelje i pisma stare bosanske države, prir. L. Nakaš, D. Župarić, A. Lalić, Dž. Dautović, E. Kurtović, Sarajevo 2018, 379–381, br. 154 (текст, превод и снимак).

Како грешке у ранијим издањима нису суштински мењале смисао документа, нити је било која од њих посебно специфична, оне неће бити посебно навођене у научном апарату приликом приређивања овог издања.

*Текст***

+ Ба начетакъ ѡца, въ испѣненѣ сина и Светога дѡха, иже ва начетакъ небеса дивнимъ ѡтверждениемъ ѡтверди и васеленѡю своею ѡснова, зе м[и]льсрде же м[и]л[о]сти сииде с небесе на землѡ члов[ѣ]колѡбно, и падъшее члов[ѣ]че сѡщво пристѡп[2]ленѣе собою ѡбоживѣ на небеса възведе. Тимъ же васа ѡдъ небитиѣ въ битѣе састалена бише, тимъ же и погибъшии ѡвце домѡ Издравилева (!) ка истиномѡ пастирѡ и Б[о]гѡ вседръжителѡ вазвращене бише, тимъ же и скѡфе[3]тра ц[а]рьска по всои въселенои ѡтверждаю се, и красеще се славетъ Б[о]га вседръжителя. Такоже же и азъ Стѣпанъ, по милости Божаства краљъ Сръблемъ, Боснии и Приморию, сподобленъ бихъ краљевствѡе ва земляхъ родит[4]кля ми присвитлога и св[е]то почивавъшага (!) г[оспо]д[и]на ми краља Стифана Ѣстое и нашихъ привихъ прародитель, творе правдѡ, испралае правила, чине милости и зафисасаниѣ (!) и вирѡ же дае градовомъ и владаниѣмъ малимъ же [5] и велицимъ, всакомѡ же по достоѣнию кго, и тако састоѣти ми се краљевствѡе ва мири и слави. И тогда придоше ва славни дворъ краљевства ми ѡ градъ Бобовацъ племенити мѡжѣе славнога града Дѡбровника власт[6]еле и поклицарѣе Никѡла Жѡргѡвикъ и Маринъ Йкете Гѡндѡлика синъ с почтеними и многоциними дари и частѣми ѡд[ѣ] реченога града Дѡбровника, властель и ѡпѣине. И ти речени поклицарѣе са всакою любовию н[7]асъ искаше и красно ѡпралаше и за всакое ѡвите и законе, за слободѣщине реченога града Дѡбровника, кое сѡ имали ѡ повелахъ сѣ рченимъ родителемъ и прародительмы нашѣми, з госп[о]домъ рашкомъ и сръпскомъ [8] и босанскомъ, како да бисмо имъ и ми по ѡбичаю речене госпѡде нимъ потвердили и ѡстановитили крипко привихъ нашихъ слободѣщине и законе и ѡвите и повеле и писаниѣ госпѡде сръпске, рашке, в[9]осанске. И краљевство

** Редакција издања и превода српскословенског текста: Т. Суботин Голубовић.

ми слишавъше и раздмивъше ихъ подобне и раздмне и приличне и праве
 прошне, имавше свить и зговоръ с привисокомъ госпомъ КѠѣвомъ,
 кралицомъ кралевъста (!) ми матерью, |10| и с властели и с великоможами
 кралевъства ми, створи милость кралевъсто (!) ми реченомъ градъ
 ДѠбровникъ и властелемъ и всои ѡпѣкини дѠбровачкои по сихъ нашихъ
 листихъ и повелахъ, за нихъ |11| срьдчанъство потвърдисмо ихъ все и
 въсако повелинъе и записанъѣ речене госпде срьпъске, рашъке, восанъске
 и повелю г[оспо]д[и]на краля Твъртка, кою е ѡчиниѡ славномъ градъ
 ДѠбровникъ под литѣ р|12|оцва Хр[и]ст[о]ва .чѣтой., мисеца априла .1.
 дань, и повеле въсе г[оспо]д[и]на ми и родителя реченога присвитлога
 г[оспо]д[и]на краля Ѡстое и въсе ине повеле и записаниѣ и свободъцине
 и законе, ѡвите придне и послидне, к|13|ое имъ е ѡчиниѡ г[оспо]д[и]нъ
 краль речени г[оспо]д[и]нъ краль Твъртко и родитель ми кралевъства,
 г[оспо]д[и]нъ Стипанъ Ѡстоѣ, и вса ина господа, ка сѡ господовала
 до мене, да е до вика реченомъ ДѠбровникъ и всои ѡпѣкини твердо и
 |14| непорочно нами и нашими послидними, паче да сѡ ѡ всако време
 становитни и крипци ѡ всихъ реченихъ повелахъ и ѡ законихъ и ѡвтихъ,
 ѡ всацихъ слободъчинахъ речене госпде срьпъске, рашке, восанъске. |15|
 И речени властеле и поклицаръе града ДѠбровника примише и завезаше
 се кралевъствъ ми давати ѡд[ъ] реченога града ДѠбровника и ѡд[ъ]
 опѣкине срьпъски доходакъ, дви тисѡѣки перперъ д|16|инари дѠбровачъцихъ,
 всако годище на Дмитровъ дань, и такое всако годище на Власинъ
 дань петъ сать перперъ по законъ и ѡвтиѡ, како сѡ давали реченомъ
 г[оспо]д[и]нъ родителъ ми, |17| г[оспо]д[и]нъ краль Стипанъ Ѡстои,
 инои пръво бивъшой госпди, кои сѡ до мене господовали. А томъѡ
 свидоци наши добри Бошнане, ѡд[ъ] Босне: воевода Петаръ Павловиѣ з
 братиѡмъ и во|18|евода Ковачъ Диничиѣ з братиѡмъ и кнезь Батиѣ
 Мирковиѣ з братиѡмъ, ѡд[ъ] ХѠмскѣ земле: воевода Ивко Семковиѣ
 и з братиѡмъ и воевода Паванъ Юрьѡвиѣ з брат|19|иѡмъ, а ѡд[ъ] Дониѣ
 Краи: кнезь Юранъ Воисалиѣ з братиѡмъ, а ѡд[ъ] двора: приставъ
 кралевъста (!) ми дворъски кнезь ВѠкацъ ВѠкотиѣ з братиѡмъ и кнезь
 ВѠкъ Рогатиѣ з бр|20|атиѡмъ. А писанъ ѡ нашемъ градъ ѡ Звечаю на
 лита роцва Хр[и]стова .чѣѡ. литъ, мисеца марта .ѡ. дань. И на то више
 писано, како да е твърдо и крипко ѡ вики, присегохъ и закл[е]х[ъ] се |21| азъ
 речени г[оспо]д[и]нъ краль Стипанъ и з Богомъ даровано[мъ] ми госпомъ
 кралевъста (!) ми материю, кралицомъ КѠѣвомъ, и с властели кралевъства
 ми, поставивше рѡци на Светомъ еванѣелию, на часномъ крсти. |22| А
 писа кралев[ъ]ства ми диѣкъ Владиѣ по заповиди кралевъства ми.

Превод

+ У почетак Оца, у испуњење Сина и Светога духа. И на почетку [Бог] дивним утврђењем небеса утврди и васељену својом [вољом] основа и из милосрђа и милости човекољубно сиђе са небеса на земљу и преступом посрнула људску природу, собом [је] обоживши, узнесе на небеса. Тиме је све из непостојања било претворено у постојање, изгубљене овце дома Израилјевог биле су враћене истинском пастиру и Богу сведржитељу, а тиме се и царски скиптри по целој васељени утврђују и поносно славе Бога сведржитеља. Тако и ја Стјепан, по милости Божијој краљ Срба, Босне и Приморја, бих удостојен да краљујем у земљама свог родитеља пресветлога и светопочившег господина ми краља Стефана Остоје и наших претходника прародитеља, да чиним правду, да поштујем правила, чинећи милости и записе, и да дајем веру градовима и владанијима, малима и великима, свакоме према његовом имању, и тако ми краљевство стоји у миру и слави. И тада дођоше у славни двор краљевства ми, у град Бобовац, племенити мужеви славног града Дубровника, властела и поклисари Никола Журговић и Марин, син Јакете Гундулића, с достојним и скупоченим даровима и почастима од споменутог града Дубровника, властеле и Општине. И ти споменути поклисари са сваком љубављу од нас затражише и учитиво настојаху за све уговоре и законе, за слобоштине реченога града Дубровника, које су имали у повељама са споменутиим нашим родитељем и прародитељима, с господом рашком и српском и босанском, да бисмо им, по обичају речене господе, потврдили и чврсто установили слобоштине и законе и уговоре и повеље и записе наших претходника, господе српске, рашке, босанске. И краљевство ми је, саслушавши и разумевши њихове подобне, разумне, прикладне и праведне молбе, посаветовавши се и поразговаравши са превисоком госпођом краљицом Кујавом, мајком краљевства ми, и са властелом и велможама краљевства ми, учинило милост споменутом граду Дубровнику и властели и свој Општини дубровачкој по овим нашим листовима и повељама; и за њихово пријатељство потврдисмо им све и сваку повељу и запис споменуте господе српске, рашке, босанске и повељу господина краља Твртка, коју је издао славном граду Дубровнику лета од Христовог рођења 1378, месеца априла, десетог дана и све повеље господина ми и родитеља – споменутог пресветлог господина краља Остоје и све друге повеље и записе и слобоштине и законе, уговоре, претходне и

последње, које им је начинио господин краљ, речени господин краљ Твртко и родитељ краљевства ми, господин Стефан Остоја, и сва друга господа која су до мене владала, да је то довека споменутом Дубровнику и свој Општини чврсто и неоспориво од нас и наших наследника; штавише, да су у свако време осигурани и сигурни у све споменуте повеље и законе и уговоре, и у све слобоштине речене госпoде српске, рашке, босанске. И споменута властела и поклицари града Дубровника прихватише и обавезаше се да ће давати краљевству ми од споменутог града Дубровника и од Општине српски доходак од две хиљаде перпера динара дубровачких, сваке године на Дмитровдан, и такође сваке године на дан Св. Влаха петсто перпера по закону и уговору, као што су давали споменутом господину родитељу ми, господину краљу Стефану Остоји, и пре тога другој, некадашњој госпoди која су пре мене владала. А томе су сведоци наши добри Бошњани, од Босне: војвода Петар Павловић с братијом и војвода Ковач Дињичић с братијом и кнез Батић Мирковић с братијом, од Хумске земље: војвода Ивко Семковић с братијом и војвода Павле Јурјевић с братијом, а од Доњих Краја кнез Јурај Војсалић с братијом, а од двора: пристав краљевства ми дворски кнез Вукац Вукотић с братијом и кнез Вук Рогатић с братијом. А [ово је] писано у нашем граду Звечају, лета од Христовог рођења 1419, месеца марта, петог дана. И на то више писано, да би било чврсто и сигурно занавек, присегох и заклек се ја речени господин краљ Стјепан с благодарваном госпoђом мајком краљевства ми, краљицом Кујавом, и с властелом краљевства ми, поставивши руку на свето јеванђеље и на часни крст. А писа краљевства ми дијак Владић по заповести краљевства ми.

Дипломатичке особености

Повеља Стјепана Остојића Дубровнику с једне стране следи раније исправе босанских краљева које потврђује (пре свега у аренгалном делу и одредбама диспозиције), а са друге (пре свега у есхатоколу) представља темељан преокрет по питању обрасца који се користи за овај тип документа – уговор о регулисању међусобних односа. Значај ове исправе није до скоро био примећен у дипломатичким студијама, па ће и овај рад бити један од прилога који тај пропуст исправљају.

Босна и Дубровник закључивали су међусобне уговоре још од краја XII века, а до 1333. сви они су се тицали превасходно трговине и трговачких повластица. Свечана повеља бана Стјепана II Котроманића из 1332. последња је темељно регулисала питање правних и судских односа, а повеља истог владара из 1333. о преласку Стона и Пељешца у дубровачке руке прва је увела и политичку и финансијско-трибутну димензију у уговоре.⁴⁹ Повеља краља Твртка I из 1378. постала је темељ свих будућих уговора између краљева Босне и Дубровачке општине, а заснивала се на признавању свих ранијих уговора, закона, слобода, права и повластица српских, рашких и босанских владара додељених Дубровнику и на њиховом проширењу (са стране босанског краља), односно на исплати стонског и светодмитарског дохотка (са дубровачке стране).⁵⁰ Тада дефинисане ставке нису додатно и детаљно разрађиване, осим када је било неких конкретних отворених питања. Обе стране су размењивале заклетве зато што је то био босански обичај и зато што Дубровник није признавао босанску власт да би краљева милост била довољна гаранција.⁵¹ Већина потврда које су, у начелу, издаване приликом сваке смене на босанском престолу, следила је модел Тврткове повеље из 1378, тачније њене поједностављене верзије у виду повеље краља Дабише из 1392. године.⁵² Тај модел је следила повеља краља Остоје из фебруара 1399,⁵³ а у највећој мери је следи и Остојићева повеља (чији текст у протоколу и експозитивно-диспозитивном делу копира, *mutatis mutandis*, наведена у Остојину

⁴⁹ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1, 2, 6–10, 43–47; ЛССВ, 746–748* (Р. Михаљчић); Н. Исаиловић, *Трговински уговори између Босне и Дубровника у средњем веку: дипломатички осврт*, Зборник радова у част академику Десанки Ковачевић Којић, ур. Ђ. Тошић, прир. Ж. Вујадиновић, Бања Лука 2015, 235–242.

⁵⁰ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1, 75–83*; М. Ј. Динић, *Дубровачки трибути: Могориш, Светодмитарски и Конавоски доходак, Провизијум браће Влатковића*, Глас СКА 168 (1935) 224–239 (= М. Ј. Динић, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 727–739); Д. Јечменица, *Повеља краља Стефана Твртка I Дубровнику*, ССА 14 (2015) 115–142.

⁵¹ Н. Исаиловић, *Обичајно право у наменским обрасцима повеља босанских владара и великаша*, ИЧ 70 (2021) 117–176.

⁵² Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1, 172–175*; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Дабише Дубровнику: 17. јул 1392*, ССА 6 (2007) 167–182. Видети и нап. 50.

⁵³ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1, 424–426*; Р. Михаљчић, *Повеља краља Остоје којом потврђује раније даровнице Дубровнику: 1399, фебруар 5*, ССА 7 (2008) 163–173.

исправу), али се њен есхатокол разликује, о чему ће бити још речи. Размотримо пре тога структуру тј. формулар исправе.

Документ почиње симболичком инвокацијом у виду крста, иза које следи вербална инвокација усмерена на Св. Тројицу (**ва начетаць шца, въ испъдненѣ сина и Светога дѣха**).⁵⁴ Одмах на њу се надовезује аренга која се среће у већем низу босанско-дубровачких уговора, краћа је од оне у Твртковој повељи из 1378, а идентична Дабишиној из 1392. и Остојиној из фебруара 1399. године.⁵⁵ Састављена је на књижевном, а не говорном језику, а њени главни мотиви су везани за Божје стварање света, повратак изгубљених оваца милосрдном Богу и божанско порекло земаљских власти. Ти општи мотиви затим прелазе у конкретније у делу у коме се, унутар аренге, јавља интитулација краља Стјепана Остојића, са формулом девоције (у облику: **по милости Божаства**), којом он истиче порекло своје власти од светопочившег краља Стефана Остоје и његових претходника (**азь Стѣпань, по милости Божаства краљь Срѣблемь, Боснии и Приморию, сподобленъ вихъ королевствѣ ва землахъ родиткля ми присвитлога и свето почивавъшага господина ми краля Стифана Остое и нашихъ привихъ прародитель**), као и своју улогу узорног владара који чини правду, ствара милост, издаје исправе и даје веру градовима и владанијима, онако како сваком од њих приличи.⁵⁶ Предачки мотив који се среће у интитулацији јавиће се поново и у петицији и у диспозицији.⁵⁷ Трочлана титула (*краљ Срба, Босне и Приморја*) у интитулацији типична је за босанске краљевске уговоре од 1378. године. Праве

⁵⁴ С. Станојевић, *Студије: I* Инвокација, Глас СКА 90 (1912) 68–75, 88–94; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 317–318.

⁵⁵ Читав протокол, као и већи део текста повеље у потпуности подражава Дабишину повељу из 1392. и Остојину повељу из фебруара 1399. (посебно потоњу). Мењају се само краљево име, статус краљице Кујаве (која више није супруга, већ мајка краља), имена претходника на престолу и имена поклисара. С. Рудић, *Повеља краља Стефана Дабише Дубровнику*, 169–176; Р. Михаљчић, *Повеља краља Остоје којом потврђује*, 165–170.

⁵⁶ С. Станојевић, *Студије: V* Аренга – Промиум, Глас СКА 94 (1914) 200–205, посебно стр. 203; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 244, 335, 378–379, 381–382.

⁵⁷ Н. Исаиловић, *Помени предака и сродника у средњовековним босанским повељама*, Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности, књ. VIII, гл. ур. Г. Јовановић, Деспотовац – Београд 2017, 103–111. Остоја се овде назива светопочившим (Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 326, 530).

инскрипције нема, али се, касније, у диспозицији наводи да се исправа издаје граду Дубровнику, властели и целој Дубровачкој општини.⁵⁸

Након аренгално-интитулационог протокола, следи блок формула које чине тзв. *текст* исправе. На првом месту долази уобичајена петиција дубровачких посланика, племића Николе Журговића (Ђурђевића) и Марина Јаковљевог (Јакетиног) Гундулића, који су, након уручења дарова у краљевој резиденцији на Бобовцу, замолили да се потврде ранији уговори, закони и слободе Дубровника регулисани повељама ауторових родитеља и прародитеља, господе српске, рашке и босанске, као и саме повеље наведених владара, Остојићевих претходника. Помени ранијих повластица представљају експозицију унутар петиције.⁵⁹ Диспозицију уводи сегмент у коме се истиче да је краљ саслушао и разумео разумне молбе дубровачких посланика и, обавивши консултације и споразумевши се са краљицом-мајком Кујавом, властелом и велможама Босанског краљевства, створио милост Дубровнику и Дубровачкој општини.⁶⁰ Та је милост подразумевала потврду свих повеља и записанија господе српске, рашке и босанске у начелу, те конкретно повељу краља Твртка од 10. априла 1378. и све повеље Остојићевог оца – краља Остоје. Поред главних уговора, Остојић је скупно потврдио и све друге Тврткове и Остојине повеље, слободе, законе и споразуме са Дубровником, као и повластице других својих претходника, господе српске, рашке и босанске. Након краљеве гарантне изјаве којом позива да све наведене дубровачке повластице буду вечне и неокрњене, следи одредба према којој су се поклицари, у име своје Општине, обавезали да ће Босанском краљевству давати сваке године српски доходак од 2.000 перпера о Митровдану и стонски доходак од 500 перпера на дан Св. Влаха, као што је био обичај у време краља Остоје и других Остојићевих претходника.⁶¹

⁵⁸ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 319–350, 354; исти, *Обичајно право*, 129, 137–138.

⁵⁹ С. Станојевић, *Студије: VII Интервенција – Петиција*, Глас СКА 96 (1920) 6–14, посебно стр. 12; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 404–409, посебно стр. 405.

⁶⁰ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 278–279, 300, 349, 371, 374, 378–381, 398, 404–407, 411–414, 435, 449, 485, 540; исти, *Обичајно право*, 135–136. Видети и: Н. Порчић, *О употреби појма владарске милости у српским средњовековним документима намењеним Дубровчанима*, ИЧ 65 (2016) 61–77.

⁶¹ М. Ј. Динић, *Дубровачки трибути*, 205, 224–239, посебно стр. 237 (= М. Ј. Динић, *Из српске историје*, 712, 727–739, посебно стр. 738).

Есхатокол је необичан за дотадашње уговоре између босанских краљева и Дубровачке општине. Он, наиме, почиње навођењем присутних сведока, међу којима су најзначајнији босански великаши, означени као *добри Бошњани*, распоређени по *земљама* босанске државе (од Босне, од Хумске земље, од Доњих Краја), и наведених увек са братијом. Списак сведока завршава се двојицом сведока од двора, који су уједно и пристави (премда се само за првог, дворског Вукца Вукотића, експлицитно наводи да је *пристав краљевства ми*).⁶² Након списка сведока следи једноставна датација која садржи податак о месту и тачном датуму издавања повеље (**И писанъ њ нашемъ градѡ ѡ Звечаю на лита роцѡва Христова .чѡѡ. литъ, мисеца марта .ѡ. данъ**).⁶³ Неизоставни састојак свих босанско-дубровачких уговора – заклетва ауктора, долази на необичном месту, иза датума, а заклинју се краљ Стјепан Остојић, његова мајка краљица Кујава и властела краљевства (не наводи се експлицитно да ли се ради о горе наведеним сведоцима, премда је то вероватно), уз постављање руку на јеванђељу и часном крсту (тзв. телесна тј. физичка заклетва).⁶⁴ Повељу затвара типично босанска белешка о записивању тј. конскрипција или комплеција (**И писа краљевства ми диѡкъ Владиѡкъ по заповиди краљевства ми**), која би, иначе, дошла одмах иза датума или, евентуално, испред њега. Дијак Владић се назива *дијаком краљевства*, што значи да је у то време вероватно био главни писар на Остојићевом двору.⁶⁵ Санкција је у потпуности изостала.

Пре него што се изнесу закључци који произилазе из овог формулара, вреди поменути још неке значајне карактеристике документа. Пре свега, краљево име се наводи у облицима **Стѡпанъ** и **Стипанъ**,

⁶² С. Станојевић, *Студије*: XV Сведоци, Глас СКА 110 (1924) 1–4, 7–14, посебно стр. 13; М. Костренчић, *Fides publica (јавна вера) у правној историји Срба и Хрвата до краја XV века*, Београд 1930, 5–70; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 450–469, посебно стр. 454, 458, 460.

⁶³ С. Станојевић, *Студије*: XVII Датирање, Глас СКА 132 (1928) 36–40; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 491–506, посебно стр. 499.

⁶⁴ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 432–450, посебно стр. 440. Сâм облик заклетве следи, у великој мери онај из Остојине повеље из фебруара 1399, с тим што је она тамо била спојена у исти блок са сведоцима, навођеним без земаља и братије, као што је било уобичајено. Р. Михаљчић, *Повеља краља Остоје којом потврђује*, 167, 169.

⁶⁵ С. Станојевић, *Студије*: XIV Дијак, граматик, нотар, канцелар, номик, логотет, Глас СКА 106 (1923) 65–72, посебно стр. 70–71; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 94–95, 121, 479–491, посебно стр. 486.

а у оба помена га прати стара лична заменица **лзъ**. Како се ради о личном имену, уз које у повељи не иде у историографији одомаћен патронимик Остојић, одлучили смо да краља називамо Стјепаном (премда би икавски облик Стипан био још прецизнији), а не Стефаном. Недоследност у писању владарског имена краља Остоје (први пут **Стифана Ѡстоѳе**, затим само **Ѡстоѳе**, те два пута **Стипанъ Ѡстоѳъ**) не спречава нас да ипак уочимо одређену свест о разлици личног и владарског имена у интитулацији. На неколико места, краљево име или заменица *ја* изостају јер их замењује безлични облик византијског порекла, преузет из српске краљевско-царске канцеларије: **КРАЛЕВСТВО МИ**.⁶⁶

Већ је истакнуто да је Остојић помињао своје претходнике и претке, што није атипично за потврде уговорних односа између Босне и Дубровника које су издавали босански краљеви. Помен *прве госпoде*, родитеља и прародитеља и госпoде српске, рашке и босанске био је стандардни део диспозиције у овим повељама, као и помен повеље краља Твртка I из 1378. која се увек потврђивала. Помен *свита и зговора* са властелом такође није јединствен и присутан је у другим исправама. Спомињање оца и непосредног претходника, премда је овде изразито учестало, такође се среће и у другим документима овога наменског типа упућеним Дубровнику.⁶⁷ Специфичност представља улога краљеве мајке која се не среће од времена краља Твртка I. Кујава, одагнана друга жена краља Остоје, делује у овој повељи не само као краљева мајка, већ практично као краљица-мајка (**с привисокомъ госпoмъ КѠѳавомъ, кралицомъ краљевста ми матерью**) са којом се врши саветовање и договарање и са којом се, као некад Твртко I, краљ заклиње.⁶⁸ То сведочи не само о утицају Кујаве као владареве мајке, већ и о чињеници да Стјепан није имао закониту жену јер би, да ју је имао, узела учешћа у заклетви, према босанском обичају (а можда и дубровачком захтеву) да се чланови уже краљевске породице заклињу заједно.

Занимљиво је приметити и да су дубровачки посланици дошли да поднесу своје молбе у Бобовац, али је повеља издата у Звечају, знатно удаљеном утврђеном граду. Знамо из других извора да су

⁶⁶ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 325–326, 340–343, 345.

⁶⁷ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 322–323, 326–328, 372, 375, 466; исти, *Помени предака и сродника*, 104–107; исти, *Обичајно право*, 144.

⁶⁸ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 349–350; исти, *Помени предака и сродника*, 104–105, 110; исти, *Обичајно право*, 130–132, 136–140, 145, 152–154.

током своје мисије били и у Подвисоком и Сутјесци. Премда то није изразито ново откриће, ради се о још једној потврди чињенице да је потврда дубровачких привилегија од стране нових босанских владара била дужи дипломатски процес, често захтеван, као и да су краљевска канцеларија и значајнији великаши често пратили краља на његовим путовањима по Босанском краљевству.⁶⁹ Упркос чињеници да су преговори о Остојићевој потврди уговора били изразито тешки и непријатни, никакав траг о томе, очекивано, није остао у самом тексту повеље.

Док су аренга, петиција и диспозиција готово дословно пренете из ранијих повеља (пре свега Дабишине и Остојине), тако да су читаве реченице идентичне, завршни део Остојићеве повеље сачињен је на основу потпуно другог наменског обрасца који се до тада користио од стране босанских владара искључиво за даровнице домаћим дестинатарима и то обично за даровнице поседа племству. Као и уговорни (бар за потребе уговора са Дубровником), и тај је образац добио свој узорни облик у време краља Твртка I, у сачуваној повељи Хрвоју Вукчићу из 1380. године, премда се ослањао на традиције из банског времена, тачније из времена владавине банова Стјепана II и Твртка I.⁷⁰ Зашто се дијак Владић одлучио на комбиновање два формулара није јасно. То није била његова последња иновација. Наиме, када је 1421. године прешао у службу краља Твртка II Твртковића, саставио је његову потврду дубровачких уговора и повластица, користећи се дословце аренгом из стонске повеље краља Душана из 1333. године.⁷¹ Да ли је располагао преписима старијих исправа чије обрасце и њихову унутрашњу логику није разумео или се радило о свесним интервенцијама? Да ли су на њега утицали Дубровчани дестинатарским концептом? Не можемо знати одговоре на ова питања, али можемо изнети нека размишљања. Док је преузимање српске стонске аренге 1421. године могло имати везе и са дубровачким предлозима и са легитимизацијом друге владавине Твртка II и његовом жељом да се идеолошки веже за мотив *светог корена*, не види се шта би био мотив за употребу даровног обрасца у потврдници уговора из марта

⁶⁹ Ђ. Бубало, *Писана реч*, 185–214; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 160–165.

⁷⁰ Р. Михаљчић, *Повеља краља Стефана Твртка I Котроманића кнезу и војводи Хрвоју Вукчићу Хрватинићу*, ССА 1 (2002) 117–129; Н. Исаиловић, *Обичајно право*, 127–135. За уговоре: *Исто*, 136–142.

⁷¹ П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II*, 105–112.

1419. године.⁷² У самој исправи нема никаквих елемената даровнице, а бројне повеље босанских краљева Дубровнику у којима су ти елементи постојали, укључив ту Остојину исправу о додели Сланског приморја, као и исправу самог Остојића из децембра 1419. године (коју није писао Владић, већ дијак Новак Гојчинић), користе уговорни, а не даровни образац.⁷³ Дубровчани нису имали разлога да инсистирају на даровном обрасцу јер га до тада нису виђали, те се не може очекивати да су преписи повеља и нацрти које су они подносили могли, осим у случају погрешке, садржати неодговарајући образац.

Иако је и то тек на нивоу спекулације, можда одговор треба тражити у бурним преговорима који су претходили издавању Остојићеве исправе из марта 1419. године. Као што је већ раније речено, краљ је, подстакнут спором са маћехом Јеленом Нелипчић око наслеђа Хрвоја Вукчића и саветима свог протовестијара Михаила Кабужића, тврдио да повеље које су му Дубровчани били поднели на потврду нису ваљане и да такве никада нису издате. Средишњи проблем тицао се Хрвојевих поседа у Дубровнику и *Новим земљама*, што је проблематизовало и Остојино уступање Сланског приморја из 1399. године и касније потврде тог уступања. Па опет, та се ставка није директно нашла у Остојићевој потврдници из марта 1419. године, већ само индиректно.⁷⁴ Подсетимо да је Остојину даровницу Сланског приморја краљ Твртко II 1421. године експлицитно потврдио у својој обнови уговора са Дубровником.⁷⁵ Имајући у виду затегнуте односе у јануару и фебруару 1419. године, а већ је тада било прошло око пет месеци од смрти краља Остоје, издавање Остојићеве привилегије почетком марта дошло је изненада, премда ниједан од његових захтева везаних за Јелену Нелипчић није испуњен. Могуће је, стога, да је Владићев текст у врло малој мери био диктиран дубровачким дестинатарским концептом и да је састављен комбинацијом формулара и преписа

⁷² Н. Исаиловић, *Помени предака и сродника*, 106–107; П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II*, 110–112.

⁷³ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 420–423, 557–562; Р. Михаљчић, *Повеља Стефана Остоје Дубровчанима: 1399. јануар 15*, ГПБ 1 (2008) 123–135. Видети рад А. Крстића у овој свесци ГПБ.

⁷⁴ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 420–423; Р. Михаљчић, *Повеља Стефана Остоје*, 124–130. Погледати и уводни део овог рада, о историјским околностима настанка повеље.

⁷⁵ П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II*, 105–109.

ранијих исправа којима је располагао на босанском двору.⁷⁶ Остаје, дакле, неразјашњено да ли је постојао неки разлог или се радило о случају, али једна чињеница сведочи да је одређено промишљање ипак постојало. Наиме, међу сведоцима, на последњем месту, уобичајено су се налазила два пристава: од двора (аукторов, краљев представник) и од својте или владанија (дестинатарев представник). Овде, пак, постоје два пристава од двора (оба су краљева властела). Прецизније, пристав од својте се не наводи.⁷⁷ Сама улога пристава у уговору није јасна, али Владић није извршио несвесно преписивање обрасца који је употребио, већ га је прилагодио.

Треба, на крају, укратко изнети одлике употребљеног обрасца и шта га чини различитим у односу на дотадашњи уговорни образац из босанских владарских, а превасходно краљевских повеља Дубровнику. Даровни образац за домаће дестинатаре по правилу није имао формулу заклетве, а његов есхатокол је садржавао формулу сведока, обично дванаесторице присутних угледника, са још два пристава који су представљали владара као ауктора и дестинатара као примаоца даровнице. Сведоци су редовно навођени по босанским *земљама* и увек *с братијом*. Често су називани *добрим Бошњанима*, *добрим људима* или *добрим велможама*. За разлику од тог обрасца, формулар босанских краљевских уговора са Дубровником редовно је садржао заклетву коју су обично полагали владар, чланови његове уже породице (супруга, престолонаследник) и велможе који нису пуки сведоци, већ суротници. Приликом навођења велможа, изостајала је подела по *земљама*, а братија се није помињала, као ни квалификација да се ради о *добрим људима*. Постојале су и друге разлике, али су горе наведене најкрупније и најлакше се могу објаснити. Наиме, уговори са страном општином и даровнице домаћој властели подразумевали су различите правне радње и традиције, а и однос ауктора и дестинатара се разликовао у ова два наменска обрасца са неједнаким формалним образцима. Дубровчане је занимала гаранција правног чина, због чега су преферирали заклетву владара, његове породице и водећих личности босанске државе. Са друге стране, даривање поседа у Босни почивало је на обичајном праву, у коме су владар и властела чиниоци државно-друштвеног система тј. устројства које је почивало на вери господској

⁷⁶ Станоје Станојевић није посветио пажњу конкретно овом питању у својим *Студијама о српској дипломатици* (С. Станојевић, *Студије* XX, 155–212).

⁷⁷ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 454–456; исти, *Обичајно право*, 134–135, 139–140, 154.

и верној служби, као и на поротном систему утврђивања одговорности. Отуда су сведоци, често у апостолском броју, гаранти правног чина, пристави представљају две уговорне стране, а владар додељује баштинске поседе својом милошћу уз сагласност гараната.⁷⁸ Управо због тога је тешко објаснити зашто је дијак Владић употребио даровни образац коме је, накнадно, додао неизоставну формулу заклетве без које би Дубровчани тешко прихватили Остојићеву повељу.

Владић је направио још једну измену коју је вредно споменути, а то је изостанак духовне санкције. Та је формула била присутна и у босанским уговорима и у даровницама. У уговорима са Дубровником је, од уздизања на краљевство, била неизоставан елемент формулара.⁷⁹ Њен изостанак се овде не може објаснити преузимањем даровног обрасца, пошто је она, по правилу, била и његов део. Сем ако није била последица тренутног мања расположења краља Стјепана Остојића према Дубровчанима, може се објаснити само Владићевим пропустом насталим приликом комбиновања формула и слагања текста ове, у формалном смислу, необичне исправе.

Треба истаћи да се, након Владићеве исправе, овај хибридни, уговорно-даровни формални образац, без духовне санкције, задржао у наменском обрасцу повеља босанских краљева којим су потврђивани уговорни односи Босне и Дубровника, уз мање модификације у аренги, диспозицији и сведоцима. Први га је поновио сâм дијак Владић у повељи Твртка II 1421. године, а затим се среће и у повељама краљева Томаша и Стјепана Томашевића, с тим да је у потоњим случајевима то несумњиво резултат преузимања образаца двеју Владићевих исправа које су могли дисеминовати и сами Дубровчани, подносећи новим владарима примере скорашњих, непосредно претходећих уговора.⁸⁰

⁷⁸ С. Ћирковић, „Верна служба“ и „вјера господска“, Зборник ФФ у Београду 6–2 (1962) 95–112; Н. Исаиловић, *Обичајно право*, 127–142, 147–154.

⁷⁹ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 429; П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II*, 112. Санкција је присутна и у повељи краља Остоје из фебруара 1399. на коју се ова исправа у највећој мери ослањала – Р. Михаљчић, *Повеља краља Остоје којом потврђује*, 167, 169.

⁸⁰ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 455–456, 459–460; исти, *Обичајно право*, 139–142.

Просографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ је писано о личностима: **Никола Журговић, дубровачки властелин** (ГПБ 2, 141; ССА 10, 146), **Марин, син Јакете Гундулића, дубровачки властелин** (ГПБ 10, 150–151), **Петар Павловић, војвода** (ССА 7, 153–154; ГПБ 3, 144), **Батић Мирковић, кнез** (ГПБ 4, 86), **Ивко Семковић, војвода** (ГПБ 13, 165), **Павле Јурјевић, војвода** (ГПБ 4, 126), **Јурај Војсалић, кнез** (ГПБ 4, 125; ГПБ 11, 113–114); **Вук Рогатић, кнез** (ГПБ 4, 86), **Владић, дијак** (ГПБ 11, 107, 109–112, 114).

Кујава, босанска краљица, 9, 21 (ред у изворнику) – бележена и као Кујача, била је друга супруга босанског краља Остоје, од 1399. до 1416. године. Познато је да је била сродница кнеза Павла Радиновића, можда чак и његова сестра. Краљ Остоја се њоме оженио након раставе од прве жене Витаче, пре 5. фебруара 1399, када се Кујава први пут помиње. Свакако је била мајка краља Стјепана Остојића, а можда и претендента Радивоја Остојића и краља Томаша Остојића. Након Остојиног свргавања с престола, од 1404. године, живела је са супругом у Бобовцу, под угарском заштитом. Помиње се у Остојиној потврдној повељи Дубровчанима након његовог повратка на власт 1409. године. Кујавин положај је знатно погоршан након што је њен супруг 1415. учествовао у убиству њеног рођака кнеза Павла Радиновића. Следеће године, Остоја је одагнао Кујаву како би се оженио удовицом Хрвоја Вукчића, Јеленом Нелипчић. Након Остојине смрти и доласка на престо Стјепана Остојића (1418), Кујава се помиње у синовљевим документима, као краљица-мајка, чиме је досегла највећи утицај. Када је Остојића трајно заменио Твртко II (1421), Кујава се опет нашла у осетљивом положају. Дубровчани су је априла 1422. препоручивали Сандаљу Хранићу и властели Златоносовићима, а фебруара 1423. краљ Твртко II се жалио Дубровчанима да се код њих налази извесни Вук Банић из рода Котроманића, који са Кујавом води интриге против њега. Кујавине везе са Вуком су потрајале неколико година, а Дубровчани су јој 1427. ускратили помоћ. Последње године живота вероватно је провела у кругу својих рођака Павловића. Последњи пут се помиње у децембру 1434, када су јој из Дубровника упућени дарови и то по посланику још једног претендента на босански престо – Остојиног сина Радивоја.

Извори: N. Iorga, *Notes et extraits* II, 151, 158, 207, 214, 234, 321; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 425–426, 438–439, 555, 557, 560–562; Ђ. Тошић, *Писмо дубровачког посланика Ивана Гундулића о смрти кнеза Павла Раденовића*, Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 361.

Литература: Ѓ. Truhelka, *Vuk Banić-Kotromanić (Po vijestima dubrovačke arhive)*, GZM 28 (1915) 359–361; В. Ђоровић, *Хисторија Босне I*, 366, 417, 419, 421, 426, 430, 446, 615; *Poviest hrvatskih zemalja BiH*, 376, 379, 410, 432, 447, 449–455, 460, 468–472, 476, 486, 494; Р. Џивковић, *Tvrtko II*, 74, 75, 79, 81, 85, 103, 104, 117, 174; Н. Исаиловић, *Кујава, краљица*, Српски биографски речник 5 (Кв–Мао), Нови Сад 2011, 415–416.

Ковач Дињичић, војвода, 17–18 – један од четири сина (вероватно други по реду) жупана Дињице, првог познатог члана старог жупанског рода Дињичића из Подриња. Дињичићи су држали долину Јадра, а можда и подручје Осата и Вратара. Ковач се помиње од 1399. године, као сведок у две повеље краља Остоје, са титулом кнеза. У повељи Стјепана Остојића из марта 1419. помиње се са титулом војводе. Зна се да је био ожењен Каталеном, која се помиње у дубровачким изворима у марту 1441. године. О Ковачевом животу не зна се пуно, али је вероватно да је и он био подложник Златоносовића, који се уздигао до статуса великаша након њиховог пада. Нашао се, међутим, у кругу Стјепана Остојића у време његових лоших односа са Златоносовићима. Вероватно је узео учешћа у покушају Твртка II да 1425. заузме Сребреницу чију су варош Дињичићи, након неуспеха у сукобу са деспотом Стефаном Лазаревићем, запалили. Ковач је имао тројицу синова – Петра, Твртка и Иваниша, који су по оцу носили презиме Ковачевић. Они су деловали у околини Сребренице, час у служби Српске деспотовине, час у служби Босанског краљевства. Након што су Турци погубили Твртка Ковачевића (1463), основан је вилајет Ковач (Ковачевић) у саставу Босанског санцака, у који су улазиле земље Дињичића.

Извори: N. Iorga, *Notes et extraits* II, 378; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 422, 426, 556.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела у XV веку. Просопографска студија*, Београд – Бања Лука 2021, 67–71. Видети и: ССА 6, 204–205 (Ј. Мргић); ССА 7, 172 (Р. Михаљчић).

Вукац Вукотић, кнез, дворски, пристав краљевства, 19 – највероватније припадник властeosке породице Прибинића из горње Лепенице. Његов отац био би кнез Вукота Прибинић (сведок у банским и краљевским исправама из 1367, 1378, 1392. и 1395. године), један од тројице Прибинића поменутих у првој познатој генерацији ове породице. О кнезу Вукцу се не зна ништа осим података из повеља у којима је био сведок, а ради се о три исправе – две Стјепана Остојића из марта и децембра 1419. и једној Твртка II из 1426, сачуваној у интерполисаној верзији. У повељи из марта 1419. која се овде анализира, наведен је као један од два представника двора међу сведоцима, као пристав од краљевства и дворски, што значи да је био високо рангирани дворски службеник у време краља Стјепана Остојића. Владислав Вукчић, поменут као сведок у три краљевске повеље (као кнез 1451, а као војвода два пута 1461. године) могао би, теоретски, бити његов потомак.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 330; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 556, 561.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 64, 110, 112.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени термини: **братија, велможе, вера, владаније, Власин дан, властела у Дубровнику, војвода, господин, госпођа, град, двор, дворски, дијак, Дмитровдан, добри људи, закон, кнез у Босни, краљ, краљевство, лист, милост, повеља, поклицар, присега, пристав, сведоци, слобоштина, српски доходак, стонски доходак** (према: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10, 51–54). Поред ових, у *Старом српском архиву* објашњени су и појмови **Бошњани (добри Бошњани), властела, заклетва, записаније, јеванђеље, писаније, први (прва господа), увет** (према: Д. Јечменица, *Преглед објављених исправа, објашњаваних установа и појмова, просопографских и топографских података у првих десет књига Старог српског архива*, ССА 10, LVI–LXI).

прародитељ, 4, 7 (редови у изворнику) – Овај термин се често јавља у повељама босанских банова и краљева Дубровнику (али и

даровницама) да означи све генерације претходника, крвних сродника, пре родитељске генерације. Од 1399. на прародитеље су постепено почели да се позивају и неки великаши (Санковићи, Павловићи, Косаче).

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 438–441; С. Новаковић, *Повеља краља Стјепана Остоје војводи Хрвоју и сину му Баоши, године 1400. 8. децембра*, Гласник СУД 23 (1868) 48–53; Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, sv. I (od god. 1100–1499.), Zagreb 1898, 91–93, 95–98, 165–167; Ѓ. Truhelka, *Fojnička kronika*, GZM 21 (1909) 446–448; J. Jelenić, *Ljetopis fra Nikole Lašvanina*, GZM 27 (1915) 273–275; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 45–47, 72–83, 172–175, 177–178, 420–426, 490–495, 504–509, 554–562; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 115–117, 162–165; С. Рудић, *Повеља краља Дабише браћи Семковић, ССА 5* (2006) 160–163.

Литература: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 374–382; исти, *Помени предака и сродника*, 103–111.

свит и зговор, 9 – овај израз се јавља у неколико повеља босанских владара Дубровнику од времена краљева Дабише и Остоје и сведочи о друштвено-политичком уређењу средњовековне босанске државе. Краљеви су овом фразом желели да истакну да су одлуке о дубровачким молбама доносили уз свит (саветовање) и зговор (разговор, договор) са члановима уже владарске породице, велможама и властелом. У овом случају се не ради о сабору, већ о најугледнијим великашима Босне и краљевим дворанима. У неколико докумената помиње се само *свит*, али не и *зговор*. Израз се касније јавља и у исправама Стјепана Вукчића Косаче (1435) и Иваниша Павловића (1442).

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 172–175, 418–420, 424–426, 437–439, 490–495, 503–509, 554–562; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 35–41, 100–104, 115–117, 162–165.

Литература: *ЛССВ*, 637–639 (А. Веселиновић); Н. Исаиловић, *Обичајно право*, 144.

часни крст, 21 – у бројним повељама владара и великаша јавља се заклетва аукторâ на јеванђељу (или четворојеванђељу) и часном (или часном и животворном тј. животворењем) крсту. Због учесталости помена, вероватније је да се радило тек о дотицању свештеничког, литургијског крста у цркви, капели или свечаном простору где се заклетва подносила, а не о употреби реликвије са честицама часног крста на коме је Христ разапет.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I-1, 7–10, 75–83, 130–133, 172–175, 293–297, 309–313, 424–426, 455–457, 490–495, 503–509, 554–562, 567–568, 573–577, 585–606, 617–627, 637–641; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I-2, 35–41, 66–75, 100–104, 115–117, 133–135, 148–151, 162–165; Д. Лечменица, *Повеља банице Јелисавете и бана Стефана II кнезу Вуки Хрватинићу*, ГПБ 2 (2009) 13–14.

Литература: *ЛССВ*, 330–332 (Р. Поповић, Д. Војводић, Р. Милошевић).

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњени топоними: **Бобовац, град** (ГПБ 1, 52; ГПБ 2, 34; ССА 4, 207; ССА 5, 156; ССА 7, 184); **Доњи Краји** (ГПБ 1, 96; ССА 1, 90; ССА 6, 182); **Хумска земља** (ССА 8, 180); **Звечај, град** (ССА 8, 180).

Neven Isailović

Institut d'Histoire

Belgrade

**CHARTRE DU ROI STJEPAN OSTOJIĆ AU DUBROVNIK
PAR LAQUELLE IL CONFIRME LES CHARTES DE SES
PRÉDÉCESSEURS**

Le 5 mars 1419, Zvečaj

Résumé

Ce travail représente une édition critique de la charte du roi de Bosnie Stjepan Ostojić, par laquelle sont confirmés aux Ragusains les privilèges et les contrats qu'ils avaient avec les souverains bosniaques précédents, et surtout avec le premier roi Tvrtko Ier (1378) et le roi Ostoja (1399, 1409), père et prédécesseur immédiat du roi Stjepan Ostojić. La pétition de Dubrovnik est venue, dans la procédure régulière, après le changement au trône de Bosnie, qui a eu lieu au début de l'automne l'année 1418. La délégation de Dubrovnik, choisie fin octobre pour une mission diplomatique auprès du roi de Bosnie et de sa mère Kujava, a été retardée dans son départ en raison de la menace turque et de la coordination avec les négociations parallèles avec des Kosača et des Pavlović concernant Konavli. Lorsque la délégation partit finalement en Bosnie, elle rencontra des difficultés à la cour de Ostojić, causées par un Ragusain au service du roi – Mihailo Kabužić. Le souverain de Bosnie, sous l'influence de Kabužić, a exigé que les domaines du défunt herceg Hrvoje Vukčić lui soient donnés à Dubrovnik, mais cela a été refusé. Malgré l'atmosphère tendue, le 5 mars, le roi a quand même délivré une charte de confirmation à la commune de Dubrovnik, retenant toutes les dispositions des contrats antérieurs entre la Bosnie et Dubrovnik. L'analyse de la forme de cette charte conduit à des connaissances extrêmement significatives, car il s'agit du premier document de type contractuel-privilège conclu entre la Bosnie et Dubrovnik, selon le formulaire normalement destiné aux octrois délivrés aux destinataires à l'intérieur du territoire de l'état bosniaque. Le travail contient un aperçu des circonstances historiques de la création du document, sa description, le texte et la traduction en serbe moderne, un aperçu des caractéristiques diplomatiques et les glossaires.

Mots-clés: roi Stjepan Ostojić, reine Kujava, copiste Vladić, Bosnie, Dubrovnik, Zvečaj, XVème siècle, charte, diplomatique